

XÂY DỰNG VĂN HÓA CHẤT LƯỢNG: TẠO NỘI LỰC CHO CƠ SỞ ĐÀO TẠO ĐÁP ỨNG YÊU CẦU CỦA THỜI ĐẠI CHẤT LƯỢNG

• PGS.TS. LÊ ĐỨC NGỌC
Đại học Quốc gia Hà Nội

1- Thời đại chất lượng và xây dựng văn hóa chất lượng

Thời đại ngày nay có 3 loại bùng nổ, ảnh hưởng mạnh đến giáo dục nói chung và giáo dục đại học nói riêng, đó là:

- *Bùng nổ dân số* - làm cho chúng ta nhận ra rằng: dù có tăng trưởng kinh tế với tốc độ cao đến đâu đi nữa thì cũng không thể đuổi kịp, chứ chưa nói đến kì vọng là đến một lúc nào đó chúng ta vượt các nước tiên tiến trên thế giới. Bài học phát triển của Nhật Bản và Hàn Quốc, cho chúng ta kết luận: *chỉ có giáo dục đào tạo mới biến được gánh nặng dân số thành lợi thế trong nền kinh tế tri thức toàn cầu hóa. Như vậy, có thể nói giai đoạn tập trung phát triển "kinh tế cứng" hiện nay chỉ là để tồn tại, còn chúng ta muốn phát triển bền vững và vượt trội thì phải chú trọng phát triển "kinh tế mềm".*

- *Bùng nổ thông tin* - làm đảo lộn mục tiêu giáo dục: *chuyển từ cung cấp thông tin là chính, chuyển sang hướng dẫn thu thập thông tin, xử lí thông tin và cách ra quyết định, cách giải quyết vấn đề một cách sáng tạo cho người học là chính. Chỉ có như vậy, người học mới có năng lực chọn lọc và tự biến thông tin thành tri thức của mình để phát triển suốt đời. Nói một cách khác, đó là mục tiêu đào tạo năng lực cho người học có tiềm năng tự phát triển.*

- *Bùng nổ khoa học kĩ thuật* - làm đảo lộn tổ chức dạy và học, đặc biệt là trong giáo dục đại học, bao gồm: *Chuyển từ lấy việc dạy làm trọng tâm sang lấy việc học làm trọng tâm (học chế tín chỉ). Chuyển từ việc chú trọng dạy kiến thức- kĩ năng sang chú trọng dạy năng lực (đổi mới phương pháp dạy và học). Chuyển từ việc chú yếu đào tạo tập trung sang chủ yếu đào tạo không tập trung (đa dạng và liên thông các loại hình đào tạo) và chuyển từ quản lí tập trung sang*

quản lí tự chủ (tăng quyền tự chủ cho các cơ sở đào tạo)...

Thời đại ngày nay còn có 2 đặc điểm nổi trội cũng ảnh hưởng mạnh đến giáo dục nói chung và giáo dục đại học nói riêng, đó là:

- *Kinh tế công nghiệp đang nhanh chóng chuyển sang kinh tế tri thức*: nguồn nhân lực chất lượng cao trở thành vốn đầu tư quyết định cho sự phát triển, vì vậy tất cả các nước đều đang cải cách và đổi mới giáo dục - đào tạo nghề, giáo dục - đào tạo đại học nhằm mở rộng quy mô mà vẫn đảm bảo chất lượng đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế - xã hội.

- *Toàn cầu hóa làm cho cạnh tranh trong kinh tế thị trường trở nên khốc liệt*: động lực chủ yếu tạo nên thế cạnh tranh thượng phong và bền vững không còn là đổi mới công nghệ, mà là đội ngũ khoa học kĩ thuật của cơ sở sản xuất, kinh doanh để đảm bảo rằng sản phẩm hay hoạt động của cơ sở đó liên tục được cải tiến chất lượng mới cạnh tranh được. Như vậy, hơn lúc nào hết, chất lượng của nguồn nhân lực được đào tạo từ các cơ sở đào tạo trở thành một yêu cầu cấp bách của thị trường lao động.

Vì vậy, người ta gọi thời đại ngày nay là *thời đại chất lượng* và mọi tổ chức muốn tồn tại và phát triển bền vững thì mọi hoạt động của nó đều phải *hướng về chất lượng* và xây dựng cho được *văn hóa chất lượng trong tổ chức của mình.*

2- Xây dựng văn hóa chất lượng của một cơ sở đào tạo đại học

Văn hóa chất lượng của một cơ sở đào tạo được hiểu là: *mọi thành viên (từ người học đến cán bộ quản lí), mọi tổ chức (từ các phòng, ban đến các tổ chức đoàn thể) đều biết công việc của mình thế nào là có chất lượng và đều làm theo yêu cầu chất lượng ấy.*

Tổ chức Đảm bảo chất lượng giáo dục đại

học quốc tế (INQAHE - International Network of Quality Assurance in Higher Education) đã đưa ra 2 định nghĩa về chất lượng giáo dục đại học: (i) *Tuân theo các chuẩn quy định*; (ii) *Đạt được các mục tiêu đề ra*. Như vậy, tùy theo tình huống mà ta có thể vận dụng theo định nghĩa (i) hay định nghĩa (ii).

Để minh họa cho định nghĩa (i), chúng ta có thể lấy bộ tiêu chuẩn kiểm định chất lượng do Bộ GD-ĐT tạo ban hành làm ví dụ. Theo định nghĩa (i), rõ ràng đây là *các chuẩn quy định* mà các cơ sở đào tạo đại học ở nước ta phải tuân theo. Trường nào có tỉ lệ tiêu chí đạt càng cao (so với 61 tiêu chí, của 10 tiêu chuẩn) thì trường ấy có chất lượng càng cao. Tuy nhiên, kiểm định chất lượng trong thực tế, nếu chỉ dừng lại ở một nhóm người làm báo cáo tự đánh giá và một đoàn đánh giá ngoài đánh giá tính xác thực của bản báo cáo tự đánh giá mà không triển khai xây dựng văn hóa chất lượng theo bộ tiêu chuẩn này, thì hiệu quả kiểm định chất lượng sẽ rất hạn chế. Khi đó, kiểm định chất lượng chỉ dừng lại ở đánh giá hiện trạng nhà trường đã đáp ứng bộ tiêu chuẩn đề ra như thế nào, còn *việc xây dựng văn hóa chất lượng qua kiểm định là từng thành viên của nhà trường nắm được các tiêu chuẩn đề ra, nói một cách khác là nắm được việc mình đảm nhiệm thế nào là có chất lượng và do đó chủ động trong việc phải làm thế nào để đạt chất lượng mong muốn* - tức là làm thế nào để đạt chuẩn - là chưa triển khai được. Thực tế hiện nay, phần lớn các trường đã triển khai kiểm định, nhưng chưa xây dựng được văn hóa chất lượng sau kiểm định. Một trong những nguyên nhân là do *mục tiêu của đánh giá ngoài* chưa đề cập đến đánh giá việc xây dựng văn hóa chất lượng của nhà trường đã triển khai qua kiểm định như thế nào?

Để minh họa cho định nghĩa (ii), chúng ta có thể lấy các kế hoạch chiến lược ngắn hạn, trung hạn hay dài hạn của mỗi trường đều có đề ra những mục tiêu cụ thể làm ví dụ. Theo định nghĩa trên, nếu đạt được các mục tiêu đề ra ấy là có chất lượng. Khi ấy văn hóa chất lượng là *mọi thành viên, mọi tổ chức đều biết công việc của mình theo kế hoạch sẽ được cải tiến và nâng cao chất lượng như thế nào và đều chủ động*

tham gia thực hiện mục tiêu kế hoạch ấy. Trong thực tế, hầu như chỉ có các cán bộ quản lý mới biết được mục tiêu của các kế hoạch này, các thành viên khác bị động trong việc thực hiện, và vì vậy mọi tổng kết thực hiện kế hoạch đều không phản ánh được thực chất "*đạt được các mục tiêu đề ra*" đến mức nào, nghĩa là thực chất không đạt chất lượng mong muốn đã không được phản ánh đầy đủ trong các báo cáo tổng kết này.

3 - Vai trò của đơn vị đảm bảo chất lượng trong việc xây dựng văn hóa chất lượng

Vai trò của đơn vị đảm bảo chất lượng là: *tư vấn, triển khai và giám sát* trong việc xây dựng văn hóa chất lượng của cơ sở đào tạo. Cụ thể là *tư vấn về tổ chức, tham gia triển khai và thực hiện giám sát các công việc chính* sau đây:

- *Tổ chức quán triệt bộ tiêu chuẩn kiểm định và kết quả tự đánh giá* (điểm mạnh, tồn tại và kế hoạch phát huy điểm mạnh và khắc phục tồn tại của nhà trường) đến các khối thành viên trong nhà trường: cán bộ quản lý các cấp, giảng viên các môn học, nhân viên các phòng ban, sinh viên các khóa. Chừng nào các thành viên kể trên quán triệt được, chừng ấy họ chủ động làm việc theo chất lượng, tham gia đóng góp các giải pháp và giám sát các hoạt động của nhà trường theo tiêu chuẩn chất lượng.

- *Tổ chức bồi dưỡng tri thức về thiết kế sứ mạng, xây dựng kế hoạch chiến lược* để nhóm cán bộ chủ chốt xây dựng, các thành viên tham gia hoàn thiện, rà soát, bổ sung định kỳ sứ mạng hay kế hoạch chiến lược một cách cụ thể, khả thi- đảm bảo nhà trường thực hiện được thì sẽ phát triển bền vững.

- *Tổ chức tập huấn* cho cán bộ quản lý chuyên môn, giảng viên kiến thức về *xây dựng và phát triển chương trình đào tạo (Curriculum) và chương trình giảng dạy (Syllabus)* để có năng lực thường xuyên rà soát và phát triển chương trình theo chiến lược phát triển của nhà trường.

- *Tổ chức tập huấn* cho cán bộ quản lý chuyên môn và giảng viên về *Phương pháp dạy và học, Phương pháp kiểm tra, đánh giá trong giáo dục đại học* để thường xuyên tham gia hoàn thiện, cải tiến hoặc đổi mới theo hướng nâng cao

chất lượng giáo dục - đào tạo.

- *Tổ chức bồi dưỡng* cho giảng viên và cán bộ quản lý về *phương pháp và kinh nghiệm xây dựng, hợp tác và triển khai đề tài nghiên cứu khoa học* để phát triển công tác nghiên cứu khoa học của nhà trường đạt hiệu quả cao.

- *Tổ chức điều tra, khảo sát, lấy ý kiến phản hồi* từ các thành viên trong nhà trường, từ các đơn vị ngoài trường về dạy- học, công tác sinh viên, công tác quản trị- hành chính, công tác kế hoạch-tài chính, ... tất cả các hoạt động của nhà trường một cách định kì hay một khi định cải tiến để nhà trường có căn cứ cải tiến và nâng cao chất lượng.

- *Tổ chức xây dựng các quy trình đảm bảo chất lượng* trong cho các khâu hoạt động trọng yếu của nhà trường (mở ngành đào tạo, tuyển sinh, tổ chức khóa học-khóa bồi dưỡng, mở đề tài nghiên cứu/chuyển giao, triển khai đề tài, đánh giá giữa kì, nghiệm thu kết thúc...). Quy trình có thể bao gồm các bước: dự kiến, thiết lập, lấy ý kiến, hoàn thiện, ban hành, triển khai thực hiện (phân định trách nhiệm, tiến độ và mức độ hoàn thành mỗi giai đoạn...), giám sát, tổng kết/báo cáo.

- Tùy theo đặc điểm và yêu cầu của mỗi cơ sở giáo dục - đào tạo còn có những hoạt động đặc thù, cần có *sự tham gia tư vấn, triển khai hoặc giám sát* của đơn vị đảm bảo chất lượng mà chúng tôi không có khả năng nêu ra được hết ở bài viết này.

4- Đôi điều tóm lược

Nhà nước đang từng bước giao quyền tự chủ đầy đủ cho các cơ sở đào tạo, đang từng bước mở rộng quy mô và các loại hình trường, loại hình đào tạo, khi đó *công cụ quản lí nhà nước hợp lí nhất là kiểm định chất lượng*.

Trong hơn 3 năm qua, đã có 20 cơ sở đào tạo hoàn thành kiểm định theo bộ tiêu chuẩn kiểm định chất lượng của Bộ GD-ĐT. Hiện nay đang có hơn 60 trường tham gia tự đánh giá-khâu đầu tiên của kiểm định chất lượng.

Tuy nhiên, nếu không thông qua kiểm định chất lượng để xây dựng được *văn hóa chất lượng* cho các cơ sở tham gia kiểm định thì kết quả kiểm định đây tổn kém về công sức và tiền của

sẽ thực sự trở thành một cuộc báo cáo thành tích ở dạng khác (đầy đủ và toàn diện hơn).

Để có được hiệu quả cao, so với công sức và tiền của bỏ ra, mỗi cơ sở đào tạo tham gia kiểm định, cần nhận rõ đây là "thời cơ vàng" để xây dựng văn hóa chất lượng cho cơ sở của mình. Xây dựng được văn hóa chất lượng, cơ sở đào tạo sẽ *nâng cao được nội lực của mình*, thông qua các việc sau đây:

- Một khi, mọi thành viên đều biết rõ công việc của mình thế nào là có chất lượng, thì họ sẽ *chủ động hành động theo yêu cầu chất lượng*.

- Một khi, mọi thành viên đều nắm được những công việc liên quan đến công việc của mình thế nào là có chất lượng, họ mới có thể *chủ động tham gia ý kiến, chủ động đóng góp công sức và các giải pháp cho các hoạt động của cơ sở theo hướng từng bước nâng cao chất lượng*.

- Một khi, mọi thành viên đều thông hiểu hoạt động của cơ sở đào tạo thế nào là có chất lượng (tức là nắm vững yêu cầu của từng tiêu chí trong bộ tiêu chuẩn kiểm định chất lượng), mới có thể phát huy môi trường dân chủ, *huy động được tiềm năng trí tuệ của mọi thành viên tham gia ý kiến, đóng góp các giải pháp, tham gia giám sát các hoạt động của cơ sở để không ngừng nâng cao chất lượng*.

Đơn vị đảm bảo chất lượng của cơ sở đào tạo với vai trò tham gia tư vấn, tham gia triển khai và tham gia giám sát sẽ là nòng cốt trong các hoạt động đảm bảo chất lượng và xây dựng văn hóa chất lượng của cơ sở đào tạo.

Có thể nói, cơ sở đào tạo nào có văn hóa chất lượng, cơ sở đó mới có tiềm năng để cạnh tranh nguồn lực (người học, nguồn đầu tư,...) khi mà cơ hội cho đào tạo nghề bậc cao đang mở rộng ở cả trong và ngoài nước trong thời đại chất lượng.

SUMMARY

The author discusses the issues related to building a culture of quality in higher education institutions for building internal capacities of these to meet the requirements of quality age.